

Zöld HORIZONT

30 év a természetért

A Bükk Nemzeti Park Igazgatóság időszakos kiadványa

Bemutató és ismeretterjesztés

A BNPI kommunikációs projektje

A Bükk Nemzeti Park Igazgatóság INTERREG IIIA keretében zajló kommunikációs projektje (2006–2008) – mely természeti értékeket, természetvédelmi tevékenységeket bemutató programokból áll (work shop-ok, konferenciák), valamint kiadványok (könyvek, leporellósorozat, tájékoztatófüzetek, munkáltatófüzetek és egy módszertani kiadvány), különböző információhordozók (mobilkiállítás, weblap-fejlesztés, film) kivitelezését és egy periodika (a Zöld Horizont) megjelenítését foglalja magába – a befejezéséhez közeledik. Ennek során be kívántuk mutatni az itt élők és az ideérkező látogatók számára – karöltve az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatósággal, valamint a szlovákiai Cseres-hegység Tájvédelmi Körzet és a Szlovák Karszt Nemzeti Park munkatársaival – e vidék természeti és kultúrtörténeti értékeit, az itt zajló természetvédelmi tevékenységet.

E program „zászlóshajója” a Zöld Horizont, melynek utolsó, 8-ik számát tartja kezében az olvasó. A periodika állandó rovataiban naprakész tájékoztatást kívántunk adni a gyakorlati természetvédelem eseményeiről, valamint a környezeti nevelési, turisztikai programjainkról. A tematikus lapszámokkal a sokszínű és sokrétű természetvédelem alapadatairól kívántunk teljes körű, átfogó képet nyújtani. A két igazgatóság működési területét is bejártuk és többször átlátogattunk a határ túloldalára is: a Cseres-hegység Tájvédelmi Körzetbe és a Szlovák Karszt Nemzeti Parkba, bemutatva együttműködő partnereinket. A címfelirat háttérképe most is szimbolikus: az Aggteleki-karszton, a Nagy-oldal tetején lévő Oltár-kőről készült fényképfelvétel a Bükk hegység színterét ábrázolja.

Folytatás a 6. oldalon

30 éve a természet megóvásáért

Ünnepség Felsőtárkányban

2007. szeptember 28-án, a Bükk Nemzeti Park 30 éves évfordulós ünnepi rendezvényével emlékeztünk meg az 1977. január 1-jei alapításra, a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság felsőtárkányi Nyugati Kapu Oktató- és Látogatóközpontjában. Az esemény a Bükk Nemzeti Parkot segítő és támogató partnerek, szakemberek, települések és civil szervezetek közreműködésével és jelenlétével valósult meg. A vendégeket Duska József igazgató köszöntötte, majd Haraszthy Lászlónak, a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium szakállamtitkárának „A természetvédelmi eredmények értékelése, megemlékezés azokról, akik sokat tettek a természet megőrzéséért a Bükk Nemzeti Parkban” című előadását hallgathatták meg a vendégek. Ezt követően a Felsőtárkányi Általános Iskola néptáncsoportjának fellépése színesítette a programot.

Folytatás a 6. oldalon

Fotó: Baráz Csaba

Ősvilági Pompeji Turisztikai fejlesztés Ipolytarnócon (ROP-1.1.1.)

Fotó: Baráz Csaba

A Bükk Nemzeti Park Igazgatóság – partnerségben az önkormányzati és a civil szférával – a szervezett tömegturizmus szolgálatára, a széles nagyközönség számára jól bemutathatóvá tette a kezelésében lévő, világörökségi cím várományos, Európa Diplomás Ipolytarnóci Ősmaradványok Természetvédelmi Terület földtani és ökológiai értékeit – remélve, hogy a bemutatóhely a térség idegenforgalmi kínálatának meghatározó részévé válik.

2007. október 12-én Fodor Gábor miniszter kis ünnepség keretében átadta a program részeként felújított, átalakított fogadóépületet. Az Ősfenyő Belépő névre keresztelt fogadóépületben kapott helyet egy szimulációs terem, egy kiállítótér, egy konferenciaterem, egy ajándékbolt, valamint a turisták által önállóan kezelhető információs portál. Az átalakított fogadóépület szimbolikus építészeti megoldásaival, újszerű megjelenésével önmagában is egyedi látványosságot kínál az ideérkező turistáknak.

Folytatás a 5. oldalon

Természetvédelemért felelős miniszterek Egerben

2007. október 26-án Egerben ülésezett a Magyar–Román Környezetvédelmi Vegyes Bizottság, amelyen Fodor Gábor környezetvédelmi és vízügyi miniszter, valamint romániai kollégája, Kórodi Attila, a szomszédos ország környezetvédelemért és fenntartható fejlődésért felelős minisztere határon átnyúló környezeti hatásokról és természetvédelmi projektekről tárgyalt. A tanácskozáson, melyen jelen volt Haraszthy László szakállamtitkár és Silviu Stoica államtitkár is. A verespataki aranybánya mellett a génmódosított termékekről, a novemberi, közös magyar–román kormányülésről, az európai uniós források bevonásával megvalósítható, határon átnyúló természetvédelmi projektekről és a nemzeti parkok közötti együttműködésről is szó esett.

Folytatás a 4. oldalon

Természetvédelem, örökségvédelem

Gondolkodtak már azon, hogy milyen sok közös vonás fedezhető fel a természetvédelem és a régészeti örökségvédelem terén? Legelőször is az, hogy mindkét védendő értékcsoport rendkívül sérülékeny. Mindkét területen nagy a visszafordíthatatlan károsodás veszélye. Hasonló a két szervezet társadalmi megítélése is. Mert ugye, mindenki harcos természetvédő, meg az örökségvédelmet is pártolja, egészen addig, amíg más portáján teheti ezt és nem mondjuk a saját telkén szembeülvő hatóságok korlátozásokkal...

Ismerős helyzet, ugye?

Folytatás a 2. oldalon

MAGYARORSZÁG
SLOVENSKO
UKRAJNA
Neighbourhood Programme

A projekt a Magyarországi-Szlovákiai Határmenti Szomszédosági programban, az Európai Unió és a Magyar Kormányok társfinanszírozásával valósult meg.

Együtt a régészeti örökség védelmében

Fotó: Baráz Csaba

„De amikor a nagy erdőbe mégy, vagy a pusztaságokra, vagy a tengeren utazol, s lelked eltelik a fenség és a végtelenség érzéseivel, ne csald magad: tudjad, hogy szíved mélyén téged csak az ember érdekel, semmi más.” (Márai Sándor: Arról, hogy a természet fenéséges is, unalmas is. Füves könyv, 1943.)

Miért most? Miért ezt? Miért megint mi?

Úgy gondolom, legjobb lesz e témát – magam mentségére – Máraival kezdenem. Mert az a helyzet, hogy bölcsészként, régészként engem tényleg leginkább az ember, pontosabban az ember múltja érdekel. Az a tárgyiasult hagyaték, melyet az elmúlt pár évszázad alatt mi, emberek a Kárpát-medencében felhalmoztunk. Tárgyak, jelenségek, leletek, fémek és cserepek, sáncok, halmok. Vonzó ez a világ! Alig nő föl olyan gyerek, aki, akár csak néhány napra ne akarna régész lenni, kincseket, vagy épp dinoszauruszokat keresni! Aztán, persze, a legtöbben gyorsan „kinövik” ezt az érzést – így végül masiniszta lesz

belőlük, vagy kokillakészítő, esetleg természetvédelmi őr – de a régészet iránti szimpátia, a mi nagy-nagy szerencsénk, sokakban megmarad!

Kevesen tudják viszont, hogy mindennapi életük során, akaratlanul, folyamatosan kapcsolatban vagyunk a régészeti lelőhelyekkel. Járunk fölöttük, dolgozunk, építkezünk rajtuk, adjuk-veszünk területüket stb. Mindez persze nem csoda ha tudjuk azt, hogy a mai Magyarország 93 000 km² területén becslések szerint kb. 100 000 régészeti lelőhely található! Ez azt jelenti, hogy négyzetkilométerenként átlagosan egy lelőhellyel lehet számolnunk.

Az elmúlt egy-két évtizedben a hazai természetvédelem szép és általunk nagyon is irigyelt sikereket ért el. Lépésről lépésre építkezve, civil szervezeteket felkarolva, erdei iskolákat, tanösvényeket, ismeretterjesztő műsorokat, újságokat stb. létrehozva, sikerült mindannyiunk közös ügyévé emelni a természetvédelmet... Mi, régészek felnézünk tehát önkre és igyekszünk kipróbált ötleteket lopni, nálunk is megismertetni a bevált módszereket.

Az egyik ilyen, a hivatalos természetvédelem által bevezetett, sikerre vitt „eszköz” a természetvédelmi őrszolgálat fenntartása. Sokak előtt ismert

ugyanis, hogy a hazai nemzeti park igazgatóságok kebelében működő természetvédelmi őrszolgálatoknak a legutóbbi jogszabályváltozások régészeti örökségvédelmi feladatot is adtak. Feladatául szabták – a már meglévők mellett – a régészeti lelőhelyek fizikai, terepi védelmét is. A koncepció az volt, hogy az őrszolgálat „amúgy is” kint van a terepen. Elég lesz tehát megmondani nekik, hogy jártukban-keltükben mit kell megnézniük, mire kell még figyelniük – és kész a megtakarítás, hisz ugyanerre a munkára nem kell külön régészt, ennek munkabért, kocsit finanszírozni...

Néhány szám: Észak-Magyarországon a régészeti felügyeleti, hatósági stb. feladatokat a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalban 4 (!) régész felügyelő végzi, de az országos létszámunk is csak 25. Ekkora a mi „őrszolgálatunk”. E szemszögből máris indokoltnak látszik minden, a munkánkat segítő szalmaszál megragadása!

Van azért néhány bökkenő ebben az történetben. Mindenekelőtt a pénz. Attól, hogy a két – hasonlóan koldus – szakterület összeállt, még nem lettünk automatikusan gazdagabbak. Mert e feladatnövekedéshez a jogszabályalkotó „elfelejtett” forrást biztosítani. De ezen kí-

vül is hiányzik még pár dolog ahhoz, hogy a természet- és az örökségvédelem igazán hatékonyan együtt dolgozhasson. Kellene egy hideg fejú feladatmegjelölés: mit is csináljunk és hogyan? Sürgető szükség lenne egy régészet-tankönyvre, vizsgaanyagra az örök számára, hogy tudják, mi is az az érték, amit védeniük kell. Meg kell tanítanunk, hogy is néz ki egy lelőhely és mely veszélyforrásoktól kell azt megmenekíteni: az illegális ásatótól az engedély nélküli földmunkáig. Az általunk ismert régészeti lelőhelylistát már átadtuk az érintett igazgatóságoknak. Kialakulatlan viszont az információ oda-vissza áramoltatásának útja, módja.

Sok még a feladat. Ma azt látom, az általam ismert nemzeti parkos kollégák közül so-

kak érdeklődnek a téma iránt, több közös tanácskozáson, együttes helyszíni szemlén, oktató előadáson vagyunk már túl. Ugyanakkor – nem kis részben az őrszolgálatok és saját felügyelőink egyéb teendőikkel való hihetetlen leterheltsége miatt – a közös szekér valahogy mégsem látszik beindulni. Úgy tűnik minisztériumaink e szakmai és anyagi problémák megoldásában egyáltalán nem kívánnak részt venni...

Talán a most ránk váró, hosszú téli estéken le kellene ülnünk és újra átbeszelnünk mindent. Mert azt talán nem kell bizonygatnom, bennünket, huszonötünket tényleg „minden megoldás érdekel”!

Paszternák István, régész
(Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, Miskolci Iroda)

Fotó: Paszternák István

Ex lege védett kunhalmok és földvárak kataszterezése

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 23. §-a alapján a törvény erejénél fogva védelem alatt áll – többek között – a hazánkban található valamennyi kunhalom és földvár; valamint a 28. §-ban foglaltak alapján ezek országos jelentőségű védett természeti értékek minősülnek. A törvény rendelkezéseinek megfelelően a kunhalmok és földvárak jegyzékét a környezetvédelmi és vízügyi miniszter teszi közzé, és a jegyzéket évente felülvizsgálja – ez a jegyzék azonban tájékoztató jellegű, és nem érinti a földváraknak és kunhalmoknak a törvény hatálybalépésével bekövetkező védelmét. A védett kunhalmok és földvárak területi kiterjedését a természetvédelmi hatóság ingatlan-nyilvántartási bejegyzésre alkalmas módon, hatósági határozatban állapítja meg. (A Kunhalmok és a földvárak definícióját, leírását a Zöld Horizont 2007. áprilisi számában a 4–5. oldalon és több kiadványunkban ismertettük.)

Fotó: Baráz Csaba

A Bükk Nemzeti Park Igazgatóság – a többi nemzeti park igazgatóságához hasonlóan – 2000-ben megkezdte a működési területén található kunhalmok és földvárak kataszterezését. A kataszterezésnek a helyszíni terepi felmérések, valamint az irodalmi – és egyéb dokumentált – vonatkozású kutatások szerves részét képezik. Természetesen a kunhalmok és földvárak esetében azok (kultur)történeti, történelmi vonatkozásairól sem szabad megfeledkezni, így a felmérések során szoros együttműködés alakult ki az igazgatóság, valamint a kulturális örökség védelmével foglalkozó számos szervezet között. Így például a kataszterezés során és a földvárak és kunhalmok gya-

korlati védelme és megóvása során példás, eredményekben gazdag szakmai kapcsolat alakult ki igazgatóságunk és – többek között – a miskolci Herman Ottó Múzeum, az egri Dobó István Vármúzeum és a szécsényi Kubinyi Ferenc Múzeum között, de munkánkban ugyanígy nagy segítségünkre vannak a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Dokumentációs Igazgatóság munkatársai, akik felméréseink rendelkezésünkre bocsátják adatbázisukat.

2006-ban a földvárakra és a kunhalmokra vonatkozóan elkészült egy új, a korábbiaknál bővebb és pontosabb információk felmérését, rögzítését lehetővé tevő módszertan, melynek segítségével a korábban felmért természeti

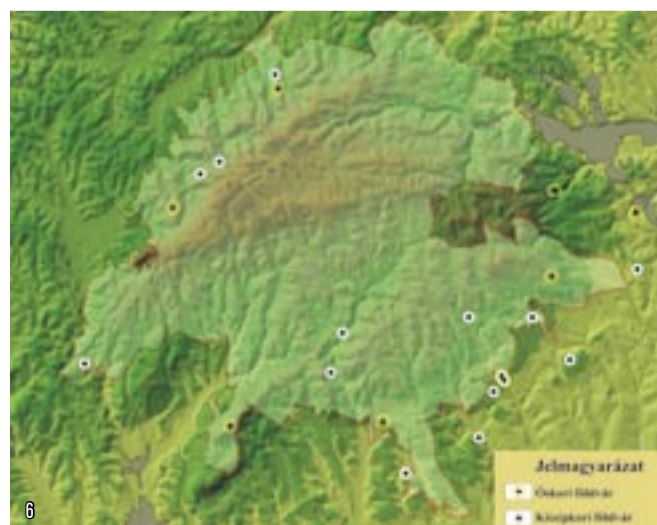
értékek kataszteri adatállományai is felülvizsgálatra illetve bővítésre kerülnek. A jövőben esetlegesen előkerülő új, ez idáig fel nem mért kunhalmok és földvárak már szintén ebben az új rendszerben kerülnek felvételezésre.

A kunhalom és földvár-kataszterezések jelenlegi munkafázisában a térinformatikai adatállományok finomítása folyik, valamint a földvárak esetében napjainkban a miniszteri tájékoztató jegyzék kihirdetését megelőző ingatlan-nyilvántartási helyrajzi számok felülvizsgálata – és szükség esetén pontosítása – a külterületi vektoros digitális térképek (KÜVET) felhasználásával történik.

Ludányi Csaba (BNPI)

Fotó: Baráz Csaba

Fotó: Baráz Csaba

1. kép: Leletmentés egy késő bronzkori erődített telepen a Bükkben
2. kép: Az ANPI és a KÖH szakembereinek közös szemléje a füzéri várban
3. kép: A novaji Halom korabronzkori földvár
4. kép: A Nyestetvár középkori sánca a Mátrában
5. kép: Engedélyezett terepi kutatás fémkeresőkkel egy őskori földvárban a Bükkben
6. kép: Ex lege védett földvárak a Bükk Nemzeti Parkban és környezetében (a térképet készítette: Ludányi Csaba)

Fotó: Baráz Csaba

Kulturális értékmegőrzés Aggteleki-karszt vidékén

Az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság működési területén, változatos tulajdonosi vagy kezelői viszonyok között számos kultúrtörténeti érték – régészeti lelőhely, műemlék – található. 1997-ben került igazgatóságunk kezelésébe a Martonyi határában lévő három-hegyi pálos kolostorrom. Ezt követően megkezdődött a megsemmisüléssel veszélyeztetett épület napjainkban is tartó rekonstrukciója. Célunk a lehetőségekhez mért teljes helyreállítás, a bemutathatóság megteremtése. A rekonstrukciót pályázati forrásokból, illetve saját forrásból finanszíroztuk.

A templomhajó építészeti rekonstrukciója, a tetőszerkezet kialakítása, a szentély építészeti kiviteli terve, valamint a kolostor lakórészének részleges régészeti feltárása elkészült.

1

Fotó: Rózsa Sándor

Az Aggteleki Nemzeti Parkban, az Északerdő Zrt. vagyonkezelésében lévő területen található Szádvár impozáns romja. A hajdani erősség megóvására irányuló tevékenység civil kezdeményezéssel a közel-múltban új lendületet vett. A Szádvárért Baráti Kör (www.szadvar.hu) tagságának aktív közreműködésével megkezdődött a műemlék területének kitisztítása, a terület geodéziai felmérése, az állagmegóvási tevékenység előkészítése.

A régészeti lelőhelyek védelme 2005. január 1-jétől a Természetvédelmi Őrszolgálat feladatait gyarapítja. Az ANPI működési területén, lakott településeken kívül több mint ezer régészeti lelőhely található, melyek teljes körű felügyelete, ellenőrzése jelenleg meghaladja a kapacitásunkat.

Rózsa Sándor (ANPI)

Cserépvár régészeti kutatásáról

2

Fotó: Baráz Csaba

A Cserépváralja fölötti Cserépvárban Dávid Zoltán polgármester ösztönzésére 2004-től Szörényi Gábor András régész (Herman Ottó Múzeum – Miskolc) vezetésével ásatások zajlanak. Több kutatóárkot nyitottak, amelyekkel sikerült tisztázni a falak és a minden bizonnyal a vár első építési korszakát dokumentáló cölöpsorok rendszerét. Az előkerült leletanyag legkorábbi darabjai az Árpád-korból, a 13. század végéről származnak. A vár első okleveles említése 1408-ból való. Jelenleg a vár maradványait rejtő hegy a Bükk Nemzeti Park területén van, ezért a BNPI szakemberei is figyelemmel kísérik a megfelelő hatósági, szakhatósági engedélyek birtokában zajló munkálatokat.

2006. tavaszán tovább folytattuk Cserépvár ásatását, melynek során finomodott az alaprajz.

A humusz eltávolítása után már elő is bukkantak a vélt fal felső kövei. A bontás során kiderült, hogy egy masszív, tört kőből rakott, 1,5 m magas álló falat találtunk, amit közvetlenül a tufás alapkőzetre emeltek és amelynek belső oldalát 17. századi kerámiaanyagot tartalmazó törmelék takarta. A fal érdekessége, hogy utólag belülről, kisebb kövekből rakva megköpnyezték, amely az erősítés mellett gyilokjáróként is funkcionált. A falsoros külső oldalán lévő vastag feltöltődés szintén 17. századi leleteket tartalmazott.

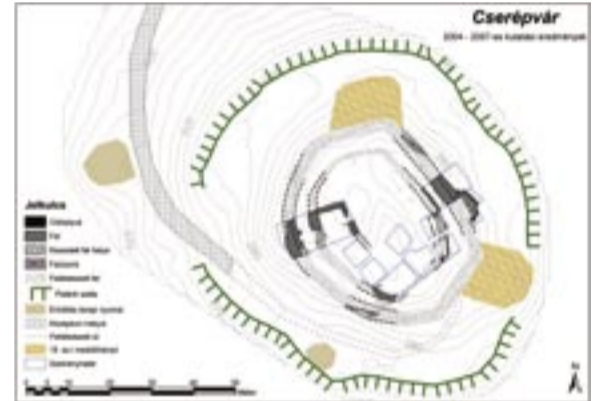
A belsővár közepén egy hosszanti mélyedés ékelődik a hegybe. Ennek magyarázatát

vizsgáltuk a 2006-ban nyitott szelvényvel. Itt a tufás kőzetet több méter mélyen közel függőlegesre faragták, s vélhetően egy pincét, vagy egy ciszternát alakítottak ki. További kutatásokkal kívánjuk tisztázni a várbelsőben talált mélyedés alaprajzát és funkcióját. 2007. februárjában és márciusában felmértük a várat.

A eddig kutatott falak konzerválását szeretnénk megkezdni, ennek első lépéseként már megkezdtek a műemléki és természetvédelmi egyeztetést.

Szörényi Gábor András, régész (Herman Ottó Múzeum – Miskolc)

Ásatási engedély: Kulturális Örökségvédelmi Hivatal. Hatósági és szakhatósági engedélyek, hozzájárulások: Észak-magyarországi Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség, Állami Erdészeti Szolgálat, Egererdő Zrt (vagyonkezelő), Bükk Nemzeti Park Igazgatóság (természetvédelmi kezelő)

A Vörös-tó

Az Aggteleki-karszt földtan felépítése, a hegységet alkotó – döntően triász korú – mészkő alapkőzet következtében viszonylag kevés tavat figyelhetünk meg az Aggteleki Nemzeti Parkban. Jobbára eltömődött és feliszapolódott víznyelőkben alakultak ki kisebb-nagyobb, állandó, vagy időszakos tavacsok, ilyen például Aggtelek határában a Káposztás-kerti tó. Igazi érdekesség a Jósvalfó és Aggtelek között, az egykori Gömör és Torna vármegye határán, egy nagy kiterjedésű tóban lévő Vörös-tó.

3

Vízgyűjtő területe mindössze 0,22 km², a tófelület csupán 1260 m² volt egy 1997-es felmérés szerint. A hagyományos gazdálkodás révén a helyi lakosság évszázadokon keresztül akaratlanul is elősegítette a tó fennmaradását. A töbörbe kihajtott disznókondák dagonyázása, a marhacsordák legelése, taposása meggátolta a tószegély elnövényesedését. Sajnos a nyolcvanas évekre teljesen megszűnt az állatállomány.

Az elmúlt évtized(ek) csapadékszegény időjárása miatt a vízszint jelentősen lecsökkent, a tó feliszapolódott és a víznövényzet szinte a teljes vízfelületet elborította, felgyorsítva ezzel a tó pusztulását.

Igazgatóságunk 2001-ben a Környezetvédelmi Alap Célelőirányzat támogatással kezdte meg a tó rehabilitációját. A tómederből 3000 m³ iszapot termeltünk ki, melynek eredményeképpen a meder átlagosan 1,5 m-rel mélyült. 2005-ben kiegészítő vízpótló rendszert építettünk, amely a Baradla-barlang új vörös-tói fogadóépületének tetőszerkezetéről (kb. 500 m²), és a fogadótérség területéről lefolyó csapadékvizet a tóba vezeti.

A tó növényzete gyorsan regenerálódni kezdett, hónapok alatt a tófelület nagy részét úszó békaszó (Potamogeton natans)

borította el, emellett jelentős mennyiségben jelent meg a vízi hídör (*Alisma plantago-aquatica*) és a széleslevelű gyékény (*Typha latifolia*), melyet 2002-ben több alkalommal eltávolítottunk a mederből, mivel a korábbi feltöltődés elsősorban a gyékény elszaporodásának volt köszönhető.

A mederkotrás követő években a környék legjelentősebb kételtű szaporodóhelyévé vált a tó. Tömegesen jelent meg a barna varangy (*Bufo bufo*), a vöröshajú unka (*Bombina orientalis*), de jelentős a pettyes góték (*Triturus vulgaris*), a gyepi, erdei és tavi békák (*Rana temporaria*, *R. dalmatina* és *R. ridibunda*) száma is.

Munkatársaink a tó szitakötő-faunáját is vizsgálták az elmúlt években. A víznövény-állományok elterjedésével számos szitakötő-faj is megjelent a tó mellett, melyek többsége szaporodóhelyként is használja a tavat. A természetvédelmi szempontból jelentős, védett fajok közül előfordul itt az innen korábban is előkerült ritka légivadász (*Coenagrion scitulum*), a réti rabló (*Lestes dryas*) és a lápi szitakötő (*Leucorhina pectoralis*). A tó madárvilága egyelőre szegényes, évente 1–1 pár tőkés réce (*Anas platyrhynchos*) és kis vöcsök (*Tachybaptus ruficollis*) fészkel itt.

Újvárosy Antal (ANPI)

4

Fotó: ANPI Archiv

Fotó: ANPI Archiv

1. kép: A Martonyi határában, a Három-hegyen lévő pálos kolostor templomhajója a rekonstrukció 3. ütemének végén
2. kép: Cserépvár feltáráskor előkerült kőfala a nyugati oldalon
3. kép: Részlet a Habsburg Birodalom II. katonai felmérésének (1856–1860) Jósvalfót ábrázoló szelvényéről
4. kép: A Vörös-tó az 1970-es években
5. kép: Az 1990-es évek végére a feliszapolódott tavat a gyékény teljesen elborította

Egy neves polihisztor a Hevesi-síkon

Kitaibel Pál (1757–1817)

Sírfeliratának sorai hirdetik nagyságát: „Gaude Hungaria, quae talem tulisti” (Örvendj Magyarországnak, hogy ilyen tehetséges Fiad adatott!)

Kitaibel Pál életéről

A neves polihisztorként ismert Kitaibel Pál 250 éve, 1757-ben született a Sopron megyei Nagymartonban (ma: Mattersburg, Burgenland), jómódú földműves családban. Soproni, majd győri tanulmányait követően a pesti egyetemen tanult jogot, majd orvostant. Érdeklődése korán a botanika felé fordult. Hamar

észrevette, hogy a Kárpát-medence flórája, állatvilága valamint földtani értékei jóval kevésbé ismertek és dokumentáltak, mint Európa fejlettebb nyugati felének hasonló értékei.

E felismerést követően teljes erővel vetette bele magát a hazai flóra feltérésébe, melyet kutatásútak révén valósított meg.

Az 1792-ben kezdődő utazásait részben a Helytartótanács, részben mecénása és barátja, a cseh Waldstein Ádám Ferenc támogatta. Legismertebb művét is Waldsteinnel közösen készítette el: az 1799 és 1812 között Bécsben megjelent, az akkori Magyarország ritka növényfajait bemutató „*Descriptiones et Icones Plantarum Rariorum Hungariae*”

című háromkötetes munka a honi flórakutatás egyik legértékesebb műve. Herbáriuma, melyet a Magyar Természettudományi Múzeum Növénytára őriz, 14 702 lapból áll!

Igen értékes forrás a német nyelven, gótbetűkkel írt terepnaplója, mely csak halálát követően, 1940-ben (Gombocz Endre szerkesztésében), illetve 2001-ben (Lőkös László szerkesztésében) jelent meg. Az egyetem megbízta a teljes *Flora Hungarica* meg-

írásával, de ebben korai halála megakadályozta. 1817. december 13-án halt meg, 61 éves korában. Botanikai munkássága mellett a tudomány más területein is hatalmas örökséget hagyott hátra: például Schuster Jánossal közösen a világ első ásványvíz-monográfiáját (*Hydrographica Hungariae*), Tomcsányi Ádám fizikaprofesszorral pedig az első hazai földrengetés-monográfiát (*Dissertatio de terrae motu*) készítette el.

Kitaibel Pál dél-hevesi botanikai kutatásairól

A sokáig csak kéziratban fennmaradt útinaplói igen értékes forrásmunkának számítanak – akár egy-egy adott terület botanikai adatainak feldolgozásában is. A Hevesi-sík területén – mely növényföldrajzilag szervesen illeszkedik a Tisza mentén végighúzódó puszták sorozatába –, az ezredfordulón meginduló florisztikai feltárásmunkákhoz is a legfontosabb archív adatokat Kitaibel Pál herbáriuma és útinaplói nyújtják. A területről – kultúrjellegéből adódóan – Kitaibel elődjei és követői is igen kevés adatot szolgáltatottak.

Érdekes, hogy a Soó Rezső és Máthé Imre által összeállított, 1938-ban Debrecenben megjelent „*Tiszántúl flórája*” című monográfiában mindössze 52 fajnál szerepel utalás Kitaibel Pál dél-hevesi kutatásaira, holott útinaplói és herbáriuma 380 faj esetében tartalmaz e területre vonatkozó adatot.

Ezen fajok közül – a területhasználásban történt drasztikus változásokat követően (mocsarak lecsapolása, Tiszaszabályozás, gyeppek feltörése, erdők letermelése) – jó néhány véglegesen kipusztultnak tekinthető: az adatai között

szereplő 34 jelenleg védett növény közül mára 17 faj hiányzik a Hevesi-sík területéről.

A botanikus öt kutatóútja során érintette Heves megye déli részét, a Hevesi-síkot, a Hevesi-árteret, valamint az érintkező mátraaljai területeket. Először 1796-ban, utoljára 1815-ben látogatott a vidékre. Az alábbiakban terepnaplói, valamint a Magyar Királyság katonai felmérésének térképei (1782–1785) alapján rekonstruáljuk Kitaibel második, legeredményesebb dél-hevesi terepi útját, gyűjtőhelyeit és bemutatjuk egy eltűnt erdő növényvilágát.

Egy eltűnt erdő nyomában

Fotó: Schmotzer András

Legtöbb dél-hevesi botanikai adattal (247 faj) a beregi útjának leírásában („*Iter bereghiensis*”) találkozunk. 1803. május 16-án Gyöngyös irányából másodszer érkezik Heves térségébe, ahol 2–3 napot tölt – ekkor gyűjti a legértékesebb adatokat a területről.

Felkeresi a Hanyi-ér mentén fekvő „*Fácányost*”, amelynek tölgyeséből olyan ritkaságot közöl, mint az azóta kipusztult magyar zergevirág (*Doronicum hungaricum*). A mocsárrétek közé ékelődő kisebb vakszikes foltok leírásával Kitaibel évtizedekkel megelőzve korát

növény társulástani összefüggéseket elemez.

Florisztikai szempontból legértékesebb feljegyzései a Hevesi-erdőből származnak, mely a XIX. század végére nyomtalanul eltűnt. Mivel Heves környéke mára szinte teljesen erdőtlen kultúrtájává változott, kevesen tudják, hogy a település északnyugati határában még a XVIII. század elején is egy közel 600 hektáros erdő állt. Az erdő fajkészletének Kitaibeltől származó leírása nyomán bizonyítható, hogy a Hevesi-homokhát erdeje a Duna–Tisza–köze északi részében ma is meglévő ligetes erdősztyepperdőkre hasonlított, de a Mátra közelsége miatt számos középhegységi jellegű faj (mint például a már említett magyar zergevirág, a

tavaszi hérics (*Adonis vernalis*), a leánykőkörörcsin (*Pulsatilla grandis*) vagy a sömörös kosbor (*Orchis ustulata*)) fennmaradását is biztosította. A jellegzetes – mára az egész tájból kipusztultnak tekintett – homoki flóra részét képezte a szártalan és a homoki csúdfű (*Astragalus exscapus*, *A. varius*), a homoki szalmagyopár (*Helichrysum arenarium*), a homoki kocsord (*Peucedanum arenarium*), és a homoki nőszirm (*Iris humilis* ssp. *arenaria*). A legértékesebb fajáról, a mára hazánkban is kipusztultnak tekintett (de az elmúlt években ismét előkerülő) csipkéslevelű gyöngyveszű (*Spiraea crenata*) cserjéről Kitaibel naplójából megtudjuk, hogy akkortájt még nem számított ritkának a területen, sőt hasznosították is: seprőt készítettek belőle. A szintén eltűnt tátorját (*Crambe*

tataria) Csász pusztá környékén jegyezhetette fel. Az egykori erdő szegélyét jelző dűloutak mentén – Kitaibel nyomdokain haladva – 2007 őszén sikerült megtalálni a hajdani erdőre utaló törpemandula (*Amygdalus nana*), parlagi rózsza (*Rosa gallica*) és macskahere (*Phlomis tuberosa*) mezsgyékre szorult kis állományait.

Kitaibel dél-hevesi adatai nem csupán tudománytörténeti érdekességek, hanem a mozaikos elhelyezkedésű Hevesi Füves Puszták Tájvédelmi Körzet speciális élőhelyeinek (pl. löszgyep, löszös mezsgyék, mocsárrétek, iszapnövényzet, szikes puszták) és fajainak védelmét szolgáló stratégia kialakításának és a terület természetvédelmi kezelésének szempontjából is nagy jelentőségűek.

Schmotzer András (BNPI)

1. kép: A Hevesi-erdő a Habsburg Birodalom I. katonai felmérése (1763–1787) Hevest ábrázoló lapján
2. kép: A Hevesi-erdő helyén ma már szántó van
3. kép: A Kis-Retyezát (Jorgován-hegycsoport) mészkőből felépülő főgerince

Egerben ülésezett a Magyar–Román Környezetvédelmi Vegyes Bizottság

Folytatás az 1. oldalról

Fotó: Baráz Csaba

A tárgyaláson a magyar fél ismét szorgalmazta, hogy a verespataki aranybánya-beruházás ne kapjon környezetvédelmi engedélyt, és tájékoztatást kért a jelenlegi helyzetről. Fodor Gábor miniszter szerint Magyarország számára különösen érzékeny kérdés a ciános technológia alkalmazása, hiszen a közelmúltban már részesei voltunk ezzel összefüggő természeti katasztrófának. Kórodi Attila miniszter kiemelte: az aranybánya esetében minden törvényt és európai uniós előírást szem előtt tartanak, s jelenleg felfüggesztették a beruházás jóváhagyását. Elkészült egy új módszertan is, melynek segítségével a szakemberek azonosítani tudják a határon át-

terjedő környezeti hatásokat okozó létesítményeket, szennyező forrásokat és tevékenységeket.

A találkozón együttműködési megállapodást írt alá a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság igazgatója, Duska József és Alin Alimpecs a Retyezáti Nemzeti Park (Directia Silvia Hunedoara Administratia Parcului National Retezat) vezetője. A megállapodás a felek közös szándéka szerint kiterjed többek között a közvetlen információ- és tapasztalatcsere a természetvédelmi, az élőhelyfenntartási, a GIS (térinformatika) alkalmazási, őrszolgálat-szervezési, látogatókezelési kérdésekre, a Natura 2000-hálózat alkalmazására, információs-

anyagok, publikációk, kiadványok cseréjére, közös projektek kidolgozására, szakmai anyagok elkészítésére. Mint arról a Zöld Horizont tavalyi harmadik számában beszámoltunk a két nemzeti park kapcsolata 2005. áprilisában kezdődött, amikor a vegyes bizottság természetvédelmi Szakértői Csoportja a tusnádfürdői találkozón tervbe vette a kétoldalú partnerségi kapcsolatok erősítését. 2006 októberében a BNPI egy busznyai csoportja látogatást tett a Retyezát Nemzeti Parkban, ahol a kollégák szakavatott vezetésével megismerkedhettünk a Retyezát természeti értékeivel és az ott folyó természetvédelmi tevékenységgel.

Ősvilági Pompeji

Turisztikai fejlesztés Ipolytarnócon (ROP-1.1.1.-2004-11-0005/31)

Folytatás az 1. oldalról

Az Ipolytarnóci Ősmaradványok Természetvédelmi Terület fogadóépületének felújítása mellett a projekt másik fő elemeként a Tasnádi Kubacska bemutatócsarnokban kiépítésre került egy, az ősvilági élőhely bemutatását 3D formában lehetővé tévő vizuáltechnikai rendszer, amely egy korábban elnyert PHARE CBC pályázat keretében már megvalósított, miocén kori flóra műselyemből való rekonstrukciójával együtt egy – tudományos alapokon nyugvó – időutazásra invitálja a látogatókat. Ez a túravezető segítségével bemutatott interaktív nyomolvasási program világviszonylatban egyedülálló attrakciót kínál. A tudományos igényű bemutatót követően a fogadóépület szimulációs termébe telepített „4D Motion Theatre” segítségével a látogatók személyesen is átélhetik az ősvilági történeteket. A két látványtechnika kombinációja különösen hasznos az oktatási intézményekből érkező diákok számára.

Jelen projekt keretében megvalósult beruházások egy többlépcsős térségi turisztikai fejlesztés első ütemét jelentik, melynek végső eredményeként a salgótarjáni és a szécsényi kistérség, valamint a szomszédos Szlovákiában található losonci és nagykürtösi járás területén kialakulhat egy nemzeti határon átnyúló interregionális természetvédelmi és turisztikai terület, amely keretbe foglalja

1

Fotó: Baráz Csaba

2

Palócföld páratlan természeti és kulturális örökségét.

Az Ősfenyő Belépő fogadóépület mellett – a turisztikai fejlesztéstől függetlenül, de az itt található földtudományi értékekhez és látványokhoz szervesen kapcsolódva – szabadtérben helyeztük el a Bükkábrányból átmentett 8 millió éves ősfákat. Az 5 db ősfából álló facsoport elhelyezése önmagában is megkapó látványt nyújt az ide érkező vendégek számára.

Baczur János (BNPI)

3

Fotó: Baráz Csaba

Minősített lett a BNPI felsőtárkányi erdei iskolája

A Bükki Nemzeti Park Igazgatóság által működtetett felsőtárkányi Nyugati Kapu Oktató- és Látogatóközpont Erdei Iskolája az erdei iskola program keretében lefolytatott minősítési eljárásnak az alsó és felső tagozatosok számára készített „A Bükk csodálatos” programja megfelelt, ezáltal a 2007–2011 közötti időszakban használhatjuk a „Harkály” emblémát, mint minősített erdei iskola programszolgáltatót.

Az Erdei Iskola Szolgáltatás elismerő tanúsítványait Dr. Fodor Gábor környezetvédelmi és vízügyi miniszter adta át az Ipolytarnóci Látogatóközpont avatásán. Ez alkalommal – az Erdei Iskola Program Érdekegyeztető Tanácsa által lefolytatott minősítési eljárás eredményeként – hét erdei iskolai programszolgáltató vehette át a tanúsítványt. A BNPI erdei iskoláján kívül a Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság által működtetett Királyréti Erdei Iskola, a Jenei Gábor által működtetett Muskáti Vendégfogadó Erdei Iskola, a Napkori Erdőgazdák Zrt. által működtetett Harangodi Erdei Iskola, a Természetes Életmód Alapítvány által működtetett Ágoston-Ligeti Erdei Iskola, a Trepák Erika által működtetett Gyermeküdülő és Turistaszálló Erdei Iskolája és a Zánka Gyermek és Ifjúsági Centrum Kht. által működtetett Fehérhátú Fakopáncs Erdei Iskola részvett ebben az elismerésben.

Czitor Gabriella (BNPI)

Az erdei iskola sajátos, a környezet adottságaira építő nevelés- és tanulás-szervezési egység. A szorgalmi időben megvalósuló, egybefüggően többnapos, a szervező oktatási intézmény székhelyétől különböző helyszíni tanulás-szervezési mód, amelynek során a tanulás a tanulók aktív, cselekvő kölcsönösségén alapuló együttműködésére épül. A tanítás tartalmilag és tantervileg egyaránt szorosan és szervesen kapcsolódik a választott helyszíni természeti, ember által létesített és szociokulturális környezetéhez. Kiemelkedő nevelési feladata a környezettel harmonikus, egészséges életvezetési képességek fejlesztése, és a közösségi tevékenységekhez kötődő szocializáció.

1. – 3. kép: Az ipolytarnóci fogadóépület átadása
2. kép: Részlet az animációs filmből
4. kép: Mamutfenyő leveleinek maradványa az egyik ősfa törzséhez tapadt avarszőnyegben
5. 6. kép: A Bükkábrányból átmentett 5 db ősfából álló facsoport az ipolytarnóci fogadóépület mellett

Még egyszer a bükkábrányi ősfákról

Több mint két hónap telt el a bükkábrányi ősfák Ipolytarnóca érkezése óta. Végleges helyükre kerülésük után még rengeteg teendő volt hátra tartósításuk, megóvásuk és biztonságos tárolásuk érdekében. Az átszállított hat törzsből ötöt a frissen átadott látogatóközpont bejárata előtt helyeztünk el. A hatodik törzsnek – amely már a kiemeléskor megroppant a teljes hosszában végig húzódó korhádási üreg gyengítő hatása miatt – más sors jutott: a szállítás, rakodás és mozgás gyötrelmei miatt szétesett törzs tartósított darabjai speciális vázszerkezetre erősítve születtek „új” fává a bemutató teremben.

4

Fotó: Baráz Csaba

Az öt kívül rekedt törzs tartósítását és megerősítését a helyszínen folytatták kollégáink Juhász Róbert tájegységvezető irányításával. A Bükkábrányban is alkalmazott speciális faragasztóval tovább injektálták a törzseket, és a külső felületüket is átitatták a tartósító anyaggal. A fák kiszáritása, víztelenítése érdekében mind az öt törzset függőlegesen átfúrták, és az így keletkezett „kémények”-be csőrendszer segítségével folyamatosan meleg levegőt fújnak. Ezt a fák teljes kiszáradásáig folytatják. A famatuzsálemek fölé igen erős, de mégis légi-

es polikarbonát kupola kerül, amely az időjárás viszontagságaitól fogja óvni a rendkívül értékes fossziliákat. A végleges kupola elkészültéig, ideiglenesen, fűthető sátor védi majd a fákat a fagytól és a csapadéktól.

A megmentett törzsek tömege igen nagy: a legkisebb is 7,5 tonnát nyom, a legnagyobb 11,5 tonnánál is nehezebb. Talapzatuk megerősítésére speciális homokágyukat Geopurral (különleges talajerősítő anyag) itatták át, amely megszilárdulva biztonságosan fogja tartani rendkívüli súlyukat.

Nemcsak a helyük és fizikai állapotuk változott meg az ősfáknak az elmúlt időszakban, hanem a tudományos kutatásoknak sikerült pontosítani rendszertani besorolásukat is. Az előzetes vizsgálatok szerint a leletek mindegyikét a mamutfenyők családjába (*Taxodiaceae*) tartozó mocsárciprusnak (*Taxodium sp.*) tartozták. A Nyugat-Magyarországi Egyetemen (Sopron) elvégzett faanatómiai és ké-

miai vizsgálatok kiderítették, hogy az általuk vizsgált fáknek a *Sequoia* nemzetségbe tartozó tengerparti mamutfenyő (*Sequoia sempervirens*) a pontos taxonómiai megnevezése. Valószínű tehát, hogy a hajdani, miocén őserdő, a mai erdőkhöz hasonlóan, vegyes állományú volt, több fajfaj élt együtt. A vizsgálatok azt is kimutatták, hogy a faanyagból nem tűnt el teljesen a cellulóz. Az élő fák cellulóztartalmát (50%) ugyan nem éri el az ősfáké, de meglepően magas (17–35%) értékek biztatják a konzerválás szempontjából.

A miskolci Herman Ottó Múzeumba szállított négy törzs sorsa is lassan rendeződik. A szeptemberi restaurátorkonferencia a cukorszirupos tartósítás mellett döntött, így jelenleg folyik a szükséges, több tíz tonnányi cukor és a pénz összegyűjtése, illetve a tartósítás megkezdéséig a törzseket záró „homok-sarkofágok” fűthető elhelyezését szolgáló épület kialakítása.

Holló Sándor (BNPI)

5

Fotó: Holló Sándor

6

Fotó: Baráz Csaba

30 éve a természet megóvásáért

Folytatás az 1. oldalról

Az ünnepély része volt a látogatóközpont udvarán felállított harangláb emlékharangjának felszentelése, melyet Dr. Seregély István nyugalmazott egri érsek végzett. Az alapítás 30. évében meghirdetett négyfordulós, a „Bükk rejtélyei” elnevezésű vetélkedősorozat eredményhirdetésén a résztvevők legjobbjait ingyenes hétfégi szálláslehetőséggel jutalmaztuk.

A délután folyamán a Bükki Nemzeti Park Tanács ünnepi ülése Haraszthy László szakállamtitkár és a Bükki Tele-

pülésszövetség polgármestereinek részvételével zajlott le. A tanácskozás keretében mutatuk be a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság új kiadványait, valamint a „Karancs–Medves és a Cseres-hegység Tájvédelmi Körzet” című monográfiát. A kötet szerkesztői közül Katarína Gaálová a Cseres-hegység Tájvédelmi Körzet (Chránená Krajinná Oblast' Cerová vrchovina) vezetője és Judik Béla tájegységvezető ismertette az országhatáron átívelő természetvédelmi tevékenység eredményeit.

Szeptember 29-én és 30-án folytatódott a programok.

Felsőtárkány község hagyományos rendezvényén, a Rétes Napokon bemutakoztak a Bükki Településszövetség tagközségeinek hagyományörző népdal- és néptáncsoportjai. A topart kulturális programoknak, helyi termékbemutatóknak, játékos vetélkedőknek, majd az éjszakába nyúlóan utcáknak adott helyet. Szombaton igazgatóságunk szakvezetési kirándulásokkal várta az érdeklődőket: erdei kisvonaton a Vörös-kői-völgybe, kerékpáron az Esztázkői-barlanghoz, gyalogosan pedig a Vár-hegyre kirándulhattak vendégeink.

Bíró Barbara (BNPI)

1

Fotó: Baráz Csaba

2

Fotó: Baráz Csaba

1. kép: Seregély István nyugalmazott egri érsek felszenteli a harangot
2. kép: Katarína Gaálová és Judik Béla bemutatja a monográfiát

Elkészültek a BNPI kommunikációs projektje keretében megjelentetett kiadványok

Magyarország – Szlovákia – Ukrajna 2004–2006 Szomszédsgási Program INTERREG IIIA Közösségi Kezdeményezés

Folytatás az 1. oldalról

A program keretében tehát megjelentettünk két monográfiát is. Az egyik a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság monográfiái sorozat második kötete, s „A Karancs–Medves és a Cseres-hegység Tájvédelmi Körzet. Nógrád és Gömör határán” címet viseli. A könyv az igazgatóság működési területén lévő Karancs–Medves Tájvédelmi Körzet és a vele szomszédos, de az országhatár túloldalán lévő, szlovákiai Cseres-hegység Tájvédelmi Körzet (Chránená Krajinná Oblast' Cerová vrchovina) természeti és kultúrtörténeti értékeinek gyűjteménye.

Az előkészítési, szerkesztési munkák – de a tanulmányok elkészítése is – igazi kihívást jelentettek minden résztvevő számára. A Magyarország és Szlovákia közt húzódó államhatár ugyan ma már nem elválaszt, hanem összeköt, azért támasztott néhány megoldandó nehézséget. A sok-sok egyeztetés, közös terepbejárások, tanácskozások azonban áthidalta minden problémát, sőt nyugodtan mondhatom, egyfajta közösségbe kovácsolta a monográfia alkotóit. Néhány fénykép tanúskodjon erről a nehéz, de tartalmas időszakról.

Sorozatszerkesztőként is köszönöm mindenkinek az alkotói részvételt és a kompromisszumkészséget és kérem nézzék el, hogy ejtettünk néhány hibát – de a sajátos tér mellett az időfaktorral is meg kellett küzdenünk...

A Bükki Nemzeti Park Igazgatóság monográfiái sorozat harmadik kötete „A Zempléni Tájvédelmi Körzet. Abauj és Zemplén határán” címet viseli. A könyv az Eperjes–Tokaji-

hegység egy részét magába foglaló tájvédelmi körzetet mutatja be: a miocén kori tűzhányó-tevékenység nyomán létrejött változatos földtani felépítést, a különleges formaegyüttest, valamint a számos értékes növény- és állatfaj számára menedéket nyújtó kárpáti hangulatú tájat. Megismerhetjük a várakkal koronázott hegyvidéken élő emberek hagyatékát is, továbbá a természeti és kulturális örökség megóvását szolgáló természetvédelmi kezelést, melyet az 1984-ben létrehozott – 2007. február 1-jétől az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság működési területéhez tartozó – védett területen több mint két évtizedig a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság látott el. Ebből a helyzetből fakad az a sajátosság, hogy bár az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság kezelésében van a tájvédelmi körzet, mégis a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság adta ki a kötetet. A projekt közepén bekövetkezett „gazdaváltást” feloldja a két igazgató – Duska József és Salamon Gábor – előszava.

A tíz, egyenként 40 oldalas füzetnek (Bábalács füzetek) a nyomdai kivitelezési munkálatai is befejeződtek. Ebben a kiadványcsomagban bemutatjuk a Bükki Nemzeti Parkot, illetve

felvillantjuk azt a természeti és a kulturális örökség védelmét szolgáló tevékenységeket (1. „Varázslatos karsztvidék”), a bükki barlangok világát (2. „Cseppkövek, denevérek, ősemberek”), a Bükki és az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóságok működési területein lévő védett természeti területeket (3. „Ipolytárnóctól a Long-erdőig. Természetvédel-

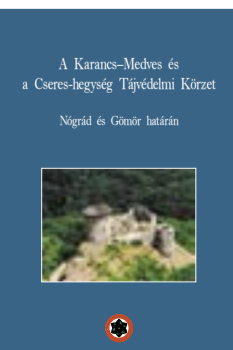
mi területek”; 4. „Hollókőtől a Bodrogzugig. Tájvédelmi körzetek”), a Zempléni és a Tokaj–Bodrogzug Tájvédelmi Körzetet (5. „Abaúj és Zemplén tájvédelmi körzetei”), a Borsodi Mezőség és a Kesznyéteni Tájvédelmi Körzeteket (6. „Tájvédelmi körzetek a Tisza mentén”), a Somolyai Kaptárkövek Természetvédelmi Területet (7. „Kaptárkövek völgye”), az ún. „Ex lege” védett értéket (8. „Természeti emlékek, kulturális értékek. Források, lápok, barlangok, víznyelők, kunhalmok, földvárak”), a nemzetközi egyezményeken alapuló élőhelyeket és természetvédelmi tevékenységeket (9. „Sokszínű élővilág”), valamint egy sajátos „interdiszciplináris” jelenségcsoportot: a két igazgatóság működési területén, a tágabb értelemben vett Mátraerdő táján lévő azonos köveket, regéli helyeket,

melyekhez eredetmondák, „földrajzi népregék” fűződnek – ugyanakkor természetvédelmi oltalom alatt állnak (10. „Az Ördögtornyoktól a patkányos kövekig”).

Ezek mellett újra kiadtuk a Bükki Nemzeti Park tanösvényei sorozat 1. és 2. kötetét, a Felsőtárkányi tanösvények és a Rejteki tanösvények című vezetőfüzeteket. Megjelentettünk egy kiállításvezetőt „Karszt és élővilág” címmel, amely a BNPI felsőtárkányi Nyugati Kapu Oktató- és Látogatóközpontjában lévő kiállításához kapcsolódik, továbbá egy 30-féle témát feldolgozó leporellósorozatot, három munkáltatófüzetet és egy módszertani kiadványt „Tanösvények tervezése” címmel. A résztvevők és alkotók – közel száz ember – nevében nyújtjuk át kiadványainkat – forgassák hatással.

Baráz Csaba (BNPI)

3. – 7. kép: Pótkocsin és számítógép előtt, terepen és irodában. Pillanatképek a projekt életéből

7

Fotók: Baráz Csaba

Programok

Zöld HORIZONT

...volt

Kulturális Örökség Napja
(szeptember 15.)

Nyitott kapukkal vártuk vendégeinket az Ipolytárnóci Ósmaradványok Természetvédelmi Terület Bemutatóhely „Borókás-árok” geológiai tanösvényén, s a szabadon látogatható Biológiai, Kőzetparki és Kőszikla Tanösvényeken.

Európai Mobilitási Hét
(szeptember 21.)

„Gyalogmanók a Természetért” – Az Európai Mobilitási Hét alkalmából Egerben, a Felsővárosban került sor a kisebbek számára szervezett játékos programokra. A füves területen bábelőadás várta az óvodásokat; a Forrás Szabadidős Diák Sport Egyesülete kezűgyességi foglalkozásokkal készült. A Régi Járművek Egri Egyesülete jóvoltából a gyermekek kisautókkal, rollerekkel vehették birtokukba a lezárt területet. Az Életfa Környezetvédő Szövetség „termésrajzra” buzdított. A Magyar Madártani Egyesület Bükk helyi csoportja és a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság természetismereti játszóházba invitálta a csemeteket.

Fotó: Rausz Rita

Európai Autómentes Nap
(szeptember 22.)

Európai Autómentes Nap, – ez az a nap, amelyen az országban és Európa-szerte sokan úgy döntenek, hogy a motorizált közlekedési eszközök helyett környezetbarát közlekedési formát választanak. Részesítsük előnyben a kerékpározást! – döntöttünk így mi is, amikor ezen a szombati napon kerékpárra szálltunk és Szilvásváradról északi tájaink felé kerékpároztunk, s egy kellemes napot töltöttünk el 25 fős kis csapatunkkal járva a falvakat, és

Fotó: Bíró Barbara

körbekerékpároztunk a Lázberci-tavat. A délután folyamán Egerben került sor a Critical Mass kerékpáros felvonulásra, amely már szélesebb nyilvánossággal hirdette a jeles nap és az Európai Mobilitási Hét céljait és szlogenjét, azaz, „Legyen az utca az embereké!”.

Tiszta hegyek Napja
(szeptember 26.)

„Tegyük tisztává természeti környezetünket!” – Társadalmi munka keretében tanösvénytakarítást és karbantartást szerveztünk a Kaptárkő Természetvédelmi és Kulturális Egyesülettel a szarvaskői geológiai tanösvényen.

„70 év tapasztalata”
(október 7.)

Fotó: Bíró Barbara

Szabó György, a „bükk füvesember” gyógynövényes múltjáról, a családi hagyományokról, a gyógyfüvekkel való gyógyítás „fortélyairól” és a népbetegségek megelőzéséről és gyógyíthatóságáról mesélt az egybegyűlteknek a Nyugati Kapu Oktató- és Látogatóközpontban.

Állatok Világnapja
(október 13.)

„Madárbarát kert” program – A madarak védelméért madárszerető családok közreműködésével a téli etetéshez önetetős madáretetőt készítettünk. A Magyar Madártani Egyesület Bükk helyi csoportjának titkára a hazánkban teledő és leginkább a városokban előforduló madárfajok, jellegzetességeiket mutatta be, s az élelemben szűkösebb, hidegebb hónapokban életben maradásukat segítő téli etetési módjaikhoz adott tippeket.

Fotó: Bíró Barbara

...volt

XXII. Bódva-völgyi Madárvonulás-kutató és Természetvédelmi Tábor – Szalonna
(2007. augusztus 13 – október 30.)

Az ANPI és a Magyar Madártani Egyesület 4. sz. Gömör–Tornai helyi csoportja által közösen szervezett vonuláskutató és természetvédelmi táborunkban közel kétszáz táborozó vett részt. Szeptembertől több mint 1100 óvodást, általános és középiskolást fogadtunk, összesen 24 oktatási intézményből. A gyermekek egy tanösvény látogatása után a táborban fogott madarakkal ismerkedhettek meg kézközelből. A korosztályoknak megfelelő foglalkozásokon megismerkedhettek a madárvonulással, valamint praktikus madárvédelmi lehetőségekkel (pl. a madárodú és a madáretető használatával). A kirándulással egybekötött bemutatóprogram a gyermekek és a felnőttek körében is igen népszerű volt. Az október első hétvégéjén rendezett Nemzetközi Madármegfigyelő Napokon több mint 60 résztvevőt regisztráltunk.

Fotó: Gáti Eszter

Kerékpáros körtúra
(szeptember 15.)

Az autómentes naphoz kapcsolódva rendeztük meg az „Úton a Világörökséghez” IX. kerékpáros körtúrát az Aggteleki Nemzeti Park területén és környékén. A Ragályból, Imoláról, Trizsból, Zubogyról és Felsőkelecsényből érkező 25 lelkes résztvevő 50 km távot tekert le és közben Teresztenyén megtekintették a református templomot és a mellette lévő fejfás temetőt. A célba érkezést követően – az aggteleki barlangbejárat előtt – egy kis pihenő után az általános iskolások egy játékos természetismereti és bringás ügyességi vetélkedőn vettek részt.

Fotó: Juhász Orsolya

Állatok Világnapja

Oktober 4-én és 5-én rendeztük meg a Kúria Oktatóközpontban az Állatok Világnapját, melyen összesen 67 fő vett részt. Az első napon a felsős általános iskolások számára rendeztünk terepi vetélkedőt Jósvafő közepében, melyen az ötfős csapatok összemérték tudásukat az állatokkal kapcsolatos kérdésekben, majd visszatérve az Oktatóközpontba a diákok megnézték az Aggteleki Nemzeti Parkot bemutató videofilmet. A második napon az alsós diákok az „Okos mókus” érdekes kérdéseire válaszoltak és lovagoltak a nemzeti park hucul lovain.

Fotó: Záhorszki Adél

Évforgató játszóház

Az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság Kúria Oktatóközpontjának és a jósvafői Községi Önkormányzatnak együttműködésében megvalósuló rendezvény a magyar nép jeles napjaihoz és népszokásaihoz kötődően, 2005. óta havi rendszerességgel nyújt színvonalas szabadidős elfoglaltságot a térségben élő fiataloknak és családoknak.

Szeptember utolsó hétvégéjén, a Szent Mihály-napi vásáron és a Jósvafői Szüreten résztvevők népi ügyességi játékokon mérhették össze tudásukat, természetes anyagok felhasználásával alkothattak, bor- és pálinkaminősítésem vehettek részt, később pedig éhségüket a gulyásfőző versenyen készült étkekkel csillapíthatták. A jósvafői Szőlőhegy, amely évek óta ad helyet ennek a programnak, a környék egyik legszebb tájképi adottságaival rendelkező, természeti értékekben gazdag területe. Itt még fellelhetők a hagyományos gyümölcstermesztés nyomai, az apró pinceházak pedig a népi építészeti szép példái.

Fotó: Szabályár Péter

lesz...

November 24. – Tematikus túra a felsőtárkányi Vár-hegy bronzkori földvárához.

A túra útvonala: Felsőtárkány – Dolomitbánya – Vár-hegy – Várkúti turistaház – Kövesdi kilátó – Felsőtárkány. Találkozási pont: Felsőtárkány, Nyugati Kapu Oktató- és Látogatóközpont.

December 1. – Adventi Játszóház. „Hagyomány és természet megelevenítése”

Az ünnepkörhöz kapcsolódva felsőtárkányi kézművesek tartanak délelőtti foglalkozást

gyermekeknek, így agyagszobrászkodunk, agventi kopogtatót készítünk és az ősszel összegyűjtött terméseket keltjük életre.

December 8. „Nyomok a hóban”

Meglepő, hogy a hideg évszakban is mi mindent felfedezhetünk az erdőben jártunkban-keltünkben. Állatok hagyják hátra a lábnyomaikat a hóban – jelezve, ők már itt jártak előttünk. Lombos fáink a nyári arcukat elrejtve, dérbe öltöznek a hideg elől. Rejtőzködő állatok nyomai után kutatunk a havas tájban, nyomfelismerésre tanítjuk a gyermekeket e decemberi hétfői napon.

lesz...

Játszóházak

Az őszihoz kapcsolódó néphagyományok és december elejéhez kapcsolódó népszokások felelevenítése, valamint kézműves foglalkozások várják a gyerekeket és családokat.

2007. november 16. 15.00 Márton-napi játszóház

2007. december 8. 10.00 Adventi Játszóház

Jósvafő, Kúria Oktatóközpont, tel.: 48/350-056;

e-mail: anp.oktatas@index.hu

Óévbúcsúztató operettgála

2007. december 30. 16.00

Aggtelek, Baradla-barlang, Hangversenyterem

Információ és jegyek előjegyzése:

Tourinform Aggtelek, tel.: 48/503-000;

e-mail: aggtelek@tourinform.hu

Rövid híreink

Sólyom László köztársasági elnök

az "Értéktörző emberek és tájak" mottójú – a hazai nemzeti parkokat felölelő – országjáró körútjának harmadik állomásaként 2007. október 7-e és 9-e között látogatást tett az Aggteleki Nemzeti Parkban. Az igazgatóság működési területén tájékozódott az adott országrész helyzetéről, az ott élők problémáiról. A program során találkozott az ANPI munkatársaival, természetvédelmi civil szervezetek képviselőivel és a térség közéleti vezetőivel. A köztársasági elnök és felesége, Sólyom Erzsébet vasárnap először Kelemérrre érkezett, ahol sétát tettek a keleméri Mohos-tavak természetvédelmi területen, majd ellátogattak Tornaszentandrásra. Hétfőn Salamon Gábor igazgató és az osztályvezetők adtak tájékoztatást a működési területen folyó természetvédelmi tevékenységről, az aktuális feladatokról és problémákról. Az államfő ezt követően tett egy túrát a Baradla-barlang Vörös-tói szakaszán, majd találkozott a térség településeinek polgármestereivel, végezetül tájékozódott a főleg romák lakta Csereháton a cigányság helyzetéről, perspektíváiról.

Fotó: Kőszeghy László

Tanösvény-felújítás önkéntesek segítségével az Aggteleki Nemzeti Parkban

2007. november 19-én és 20-án 34 önkéntes segítségével négy tanösvény mentén folyt felújítási munkálatok. Önkénteseink a szendrői általános iskolából, az edelényi Izsó Miklós Gimnáziumból, a Debreceni Agrártudományi Egyetemről, valamint a Szlovák Karszt Nemzeti Parkból és a rosznyói székhelyű Gömöri Ifjúsági Társaságtól érkeztek. A Baradla tanösvény teljes szakaszán oszlop- és táblacsere történt, valamint felújítottuk a turistajelzéseket. A Fürkész ösvényen újrafestettük a jelzéseket, a Hidak elnevezésű állomás kötéllépcsőjét pedig tétre leszereltük. A Tohonya-Kuriszlán tanösvényre jelentősebb felújítás várt, emellett egy új szakaszt is kijelöltünk, mely a jósvafői Szőlő-hegyen vezet át a látogatókat. A miskolci Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért Alapítvánnyal együttműködésben kijelöltünk és kifestettünk egy hagyományos tájhasználatot bemutató új ösvényt is.

Fotó: Újvárosy Antal

Denevérguano-gyűjtés

Októberben négy jelentős denevéralománnyal rendelkező templom (Bánhorváti, Borsodnádásd, Hevesaranyos, Nekézseny) padlás- és toronyterét takarítottuk ki. A templomokban felhalmozódott nagy mennyiségű guano eltávolítása a kellemetlen következmények miatt volt szükséges. Ezekről a helyekről több mint kétfélszáz tonna guano szedtünk össze. A nyári időszakban ezekben a templomokban több ezer denevér tanyázik és szaporodik. Az akcióban a BNPI közmunkásai, az egyházközség és az önkormányzat által biztosított munkások illetve a Magyar Denevérvédelmi Alapítvány munkatársai vettek részt.

Érdekes madármegfigyelések a Bódva-völgyben

Fotó: Nehézy László

A bódva-völgyi Szalonna község határában véget ért a hagyományos őszi madárvonulás-kutató tábor, amely során a legérdekesebb fogás 2007. október 27-én egy királyfűzike (*Phylloscopus proregulus*) volt. A királyfűzike Kelet-Ázsia fészkelő madara, mely a telet Indiában és Indokínában tölti, ennek ellenére Európában – főleg északon és nyugaton – minden évben előkerülnek messzire elkóborolt egyedei. Magyarországon eddig legfeljebb tucatnyi alkalommal észlelték. Ugyancsak érdekes volt, hogy hálóból került egy fehérhátú fakopáncs. Ez a faj a tábort körülvevő idősebb bükkösökben kis számban fészkel, de a völgyben az elmúlt két évtized során egyszer sem sikerült megfigyelnünk.

Súlyos károkozás a Szomolyai Kaptárkövek Természetvédelmi Területen

Fotó: Baráz Csaba

A Szomolyai Kaptárkövek Természetvédelmi Területen szeptember elején helyrehozhatatlan károkozás történt. A rongáló baltával faragott nevetek a védett fülkés sziklák egyikének a felületébe. Az eszmei kár felmérhetetlen. A bevésott betűk olyan mélyek, hogy eltüntetésük komoly fejtörést okoz, nyom nélküli eltávolításuk szinte lehetetlen. Szomolya Községi Önkormányzat Polgármesteri Hivatal jegyzője feljelentést tett, melyet a Mezőkövesdi Rendőrkapitányság Bogácsi Rendőrőrsé elutasított azzal az indoklással, hogy az ügy nem ütközik a Btk. 280. §, 281. §, 324. § egyikébe sem. A határozattal szemben a feljelentő panasszal élt, hiszen az Országos Természetvédelmi Tanács 855/1960. számú határozatával országosan védetté nyilvánított sziklákon, azok látványértékében súlyos környezetkárosítás történt. A területen akkor akácirtás, tereprendezés folyt, melyet közmunkások végeztek.

Bagolynak alkalmas odúk kihelyezése a Mátrában és a Bükkben

Fotó: Magos Gábor

A BNPI Igazgatóságunk 2007. nyarán majd 50 darab, négy különböző típusú, méretű odút gyártatott énekesmadaraknak és baglyoknak. A bagolyodúk gyöngybagolynak, füleskuviknak, törpekuviknak és uráli bagolynak alkalmasak költőhelyül. A gyöngybagolyodúkat templomokba és tanya-épületek padlására szánjuk, míg a többi típusú odút a Mátrai Tájvédelmi Körzet és a Bükki Nemzeti Park területén helyezük ki. Megfelelő élőhelyre kihelyezve az odúk rövid időn belüli elfoglalását és sikeres költéseket remélünk, mellyel nagyértékben hozzájárulunk a védett állatfajok megővéséhez. Az odúk kihelyezésében és ellenőrzésében a természetvédelmi őrszolgálat tagjai vesznek részt.

Uráli bagoly költése a Mátrában

Fotó: Magos Gábor

Ennek a ritka bagolyfajnak a korábbi években már regisztrálták fészkelését hazánkban a Zempléni, de megfigyelték az Északi-középhegység más pontjain is. Az utóbbi években a Mátrában is megszorodtak az uráli bagoly észlelések, költését viszont nem lehetett bizonyítani. Fészkelési szokásaira jellemző, hogy legszívesebben idős fenyők, bükkök kettőtört törzsében vagy ragadozó madarak elhagyott fészkeiben költ, de elfoglalja a költőládákat is. 2005. nyarán indult odúkihelyezési program a Mátrában, melynek keretében nyolc költőláda került kihelyezésre. Ez év májusában az egyik ellenőrzés alkalmával felnőtt uráli baglyot pillantottunk meg, amint az egyik kihelyezett ládában ült. Egy későbbi ellenőrzés során már a két kis tollas fiókat is meggyűrűzthettünk.

Felelős kiadó: Duska József igazgató
Kiadja: Bükki Nemzeti Park Igazgatóság
3304 Eger, Sándor út 6.
Levelezési cím: 3301 Eger, Pf. 116
Telefon: 36/411-581, Fax: 36/412-791
E-mail: bnptitkarsag@bnp.kvmm.hu
www.bnpi.hu

Felelős szerkesztő: Baráz Csaba
Szerkesztik: Bíró Barbara,
Császár Zsuzsanna, Klein Dávid,
Újvárosy Antal, V. Litkei Krisztina,
valamint az ANPI és a BNPI munkatársai
Lektorálják: Holló Sándor,
Ludányi Csaba

Nyomdai munkák: Garamond Kft. Eger
Grafika és tördelés: Molnár Zoltán

ISSN 1788-2567
Nyilvántartási szám: 2.9/1221-1/2006
Készült az INTERREG IIIA program keretében
az Európai Unió és a Magyar Kormányzat társfinanszírozásával.